

Sygn. akt I CSK 37/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 kwietnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa M. Spółki z o.o.

przeciwko Bankowi [...] S.A.

o zapłatę

oraz z powództwa wzajemnego Banku [...]S.A.

przeciwko M. Spółce z o.o.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 kwietnia 2007 r.,

skarg kasacyjnych powoda (pozwanego wzajemnego) i pozwanego (powoda wzajemnego) od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 9 sierpnia 2006 r., sygn. akt [...],

- 1. oddała skargę kasacyjną strony pozwanej**
- 2. uchyła zaskarżony wyrok w pkt 3 i w tym zakresie przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 3 czerwca 2005 r. zasądził od Banku SA. na rzecz „M.” Sp. z o.o. kwotę 1 019 630,50 zł wraz z należnościami ubocznymi oraz oddalił dalej idące powództwo tej spółki i powództwo wzajemne strony pozwanej w całości. Rozstrzygnięcie to zapadło w oparciu o ustalenia faktyczne wskazujące, że strony zawarły w dniu 1 czerwca 1999 r. umowę agencyjną, która przewidywała świadczenie przez stronę powodową na rzecz strony pozwanej usług pośrednictwa finansowego w zakresie rekrutacji, zatrudniania i kontroli przedstawicieli handlowych oraz sprzedaży przez nich kart kredytowych i innych produktów oferowanych przez pozwany bank. Umowa została zawarta na okres jednego roku, z możliwością jej przedłużenia. Strona powodowa zobowiązała się w niej, że w trakcie obowiązywania umowy i w ciągu 12 miesięcy od jej rozwiązania lub wygaśnięcia, nie będzie oferowała osobom trzecim jakichkolwiek usług związanych ze sprzedażą bezpośrednią produktów finansowych. Wobec oświadczenia strony pozwanej złożonego w piśmie z dnia 8 lutego 2002 r. umowa agencyjna wygasła z dniem 1 czerwca 2002 r. Strona pozwana oświadczyła również, że z dniem 1 marca 2002 r. zwalnia powodową spółkę z zakazu prowadzenia działalności konkurencyjnej.

Sąd Okręgowy ocenił, że działanie strony pozwanej w okresie poprzedzającym wygaśnięcie umowy łączącej strony nie miało znamion czynu nieuczciwej konkurencji i w związku z tym roszczenie odszkodowawcze strony powodowej było bezzasadne. Ponieważ umowa agencyjna nie została rozwiązana, lecz wygasła, nie zachodziła jedna z przesłanek określonych w art. 764³ § 1 k.c. do uwzględnienia powództwa o zasądzenie świadczenia wyrównawczego w wysokości 4 034 857, 62 zł. W związku z zastrzeżeniem zakazu konkurencji strona powodowa mogła domagać się natomiast świadczenia, o którym mowa w art. 764⁷ k.c. Uwzględniając, że strona pozwana w piśmie z dnia 27 lutego 2002 r. zakaz ten odwołała, roszczenie strony powodowej obejmowało okres trzech miesięcy (do końca sierpnia 2002 r.). W ocenie Sądu pierwszej instancji wysokość tego świadczenia powinno odpowiadać trzymiesięcznemu średniemu wynagrodzeniu osiąganemu w trakcie obowiązywania umowy agencyjnej, które wynosiło 337 948 zł.

Usprawiedliwione było także żądanie zasądzenia kwoty 5 786,50 zł. z tytułu prowizji, gdyż w tym zakresie nie została przez stronę pozwaną opłacona jedna z wystawionych faktur.

Co do powództwa wzajemnego Sąd Okręgowy ustalił, że przekazywanie stronie pozwanej danych utrwalonych w formie zapisu elektronicznego odbyło się w dniach 12 i 13 lipca 2002 r. w obecności notariusza, który sporządził akt notarialny dokumentujący przeprowadzenie tych czynności. Przedstawiciele stron przekazali notariuszowi do przechowania 2 płyty CD i dysk twardy. Były one umieszczone w zamkniętych i opieczętowanych kopertach. Uniemożliwiało to dostęp do umieszczonych na tych nośnikach informacji. Ich przyjęcie przez notariusza, co nastąpiło na wspólne zlecenie stron, nie można ocenić jako naruszenia zakazu ujawnienia tych informacji. Dlatego też powództwo wzajemne podlegało oddaleniu.

Sąd Apelacyjny, po rozpoznaniu apelacji obu stron, wyrokiem z dnia 9 sierpnia 2006 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uchylił go w części dotyczącej zasądzonej kwoty 5 786,50 zł i w tym zakresie umorzył postępowanie, oddalił powództwo o zapłatę zasądzonej kwoty 1 013 844 zł, zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej 75 283 zł. z odsetkami ustawowymi od dnia 24 grudnia 2002 r., uchylił zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo główne o zapłatę kwot 3 258 350 zł i 4 034 857,62 zł. i w tym zakresie przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji oraz oddalił dalej idące apelacje.

Sąd drugiej instancji uznał, że wbrew zarzutowi strony pozwanej nie została ona pozbawiona możliwości obrony swoich praw i oparty o to twierdzenie zarzut nieważności postępowania był nieuzasadniony. Zasądzona na rzecz strony powodowej kwota 5 786,50 zł. nie była przez nią dochodzona, co nakazywało uchylenie zaskarżonego wyroku w tej części i odpowiednio umorzenie w tym zakresie postępowania. Pozostałe roszczenia dochodzone przez stronę powodową zostały oparte o twierdzenia i dowody powołane w pozwie i treść art. 479¹² § 1 k.p.c. nie stanowiła przeszkody w ich rozpoznaniu. Sąd Apelacyjny uznał za błędny pogląd, że wygaśnięcie umowy agencyjnej na skutek upływu okresu na jaki ją zawarto wyłącza dochodzenie roszczenia przewidzianego w art. 764³ § 1 k.c. i w tym zakresie uwzględnił apelację strony powodowej. W jego ocenie była ona

uzasadniona również w odniesieniu do roszczenia odszkodowawczego, choć należało podzielić ocenę, że w sprawie nie miał zastosowania art. 12 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Roszczenie to należało ocenić jednak również na gruncie art. 3 ust 1 tej ustawy oraz art. 760 i 354 k.c. w zw. z art. 471 k.c., czego Sąd Okręgowy zaniechał. Strona powodowa wykazała należycie, że nie otrzymała należnej jej prowizji w wysokości łącznie 75 283 zł i kwotę tę należało zasądzić na jej rzecz. Z kolei apelacja strony pozwanej była uzasadniona w zakresie roszczenia wywodzonego przez stronę powodową z treści art. 764⁶ § 3 k.c. Strona powodowa nie udowodniła bowiem odniesienia przez pozwany bank korzyści w następstwie ograniczenia działalności konkurencyjnej strony powodowej, wysokości tej korzyści, ani też utraty swoich możliwości zarobkowych w rozumieniu art. 764 § 4 k.c.

Pozostałe zarzuty zawarte w obu apelacjach zostały uznane przez Sąd Apelacyjny za pozbawione uzasadnionych podstaw.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargi kasacyjne wniosły obie strony. Strona powodowa zaskarżyła wyrok w części oddalającej jej powództwo o zapłatę 1 013 844 zł., zarzucając naruszenie przepisów postępowania (art. 212, 213 § 1, 217 § 2, 227, 228 § 1, 229, 230, 231, 233 § 1, 234, 278 § 1, 299, 322, 328 p 2, 338 § 2, 382 i 385 k.p.c.) oraz naruszenie prawa materialnego (art. 764⁶ § 4 w zw. z art. 764⁶ § 1 i 3 oraz 764⁷ k.c., art. 764⁷ w zw. z art. 764⁶ § 3 k.c., art. 6 k.c. oraz art. 758¹ § 1 i 3 w zw. z art. 764⁶ § 3 i 4 k.c.). W oparciu o te zarzuty wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie o zmianę tej części wyroku i zasądzenie na rzecz strony powodowej kwoty 1 013 844 zł. wraz z należnymi odsetkami ustawowymi.

Strona pozwana w swojej skardze kasacyjnej obejmującej pkt 4 i 5 zaskarżonego wyroku zarzuciła naruszenie art. 382 w zw. z art. 233 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 i 479¹² § 1 k.p.c. oraz art. 6 k.c. w zw. z art. 479¹² § 1 k.p.c., art. 58 w zw. z art. 103 k.c. i w zw. z art. 373 k.s.h., art. 8, 15 ust 1 i 39 ust 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym i art. 81 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie. Podnosząc powyższe zarzuty wniosła o zmianę zaskarżonej części wyroku poprzez oddalenie powództwa

głównego co do kwoty 75 283 zł. oraz uwzględnienie powództwa wzajemnego w całości, ewentualnie uchylenie wyroku w zaskarżonej przez stronę pozwaną części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna strony pozwanej była nieuzasadniona zarówno w zakresie dotyczącym powództwa głównego, jak i powództwa wzajemnego.

Sąd drugiej instancji stwierdził wyraźnie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, że żądanie dotyczące rozliczenia prowizji za okres od lutego 2000 r. do października 2001 r. zostało oparte na twierdzeniach zgłoszonych w pozwie oraz dokumentach dołączonych do pozwu (k. 15 uzasadnienia). Całkowicie bezzasadne były zatem zarzuty, że Sąd drugiej instancji przyjął, iż strona powodowa mogła rozszerzyć powództwo w oparciu o twierdzenia faktyczne i dowody, które nie zostały podane w pozwie, choć już wtedy mogły być zgłoszone oraz że istnieje wewnętrzna sprzeczność w uzasadnieniu wyroku tego Sądu w wyniku przyjęcia, że strona powodowa uzasadniła swoje roszczenia dotyczące zapłaty prowizji dopiero w toku postępowania i mimo tego zasądzenie na jej rzecz 75 283 zł z tego tytułu. Bezzasadny był również zarzut naruszenia art. 6 k.c. w związku z art. 479¹² § 1 k.p.c. poprzez „nieudowodnienie w samym pozwie zgłoszonego żądania zapłaty zaległej prowizji”. Tak sformułowany zarzut jest po pierwsze bezprzedmiotowy, bowiem na gruncie powołanych w nim przepisów można mówić jedynie o obowiązku zgłoszenia w pozwie odpowiednich wniosków dowodowych a nie udowodnienia w pozwie faktów na których oparte jest żądanie pozwu. Jest to związane z przeprowadzaniem postępowania dowodowego dopiero w toku postępowania w sprawie. Po drugie zaś Sąd drugiej instancji orzekając o żądaniu w zakresie prowizji nie przyjął w żadnym razie, aby na powodzie nie spoczywał ciężar dowodu i nie obowiązywały go zasady prekluzji wynikające z treści art. 479¹² § 1 k.p.c. Jak już wyżej wskazano stwierdził natomiast, że żądanie zasądzenia należności z tytułu prowizji zostało oparte o twierdzenia zawarte już w pozwie i zostało wykazane w oparciu o dowody zawnioskowane także w pozwie. Nie można zatem przyjąć aby kwestionowane rozstrzygnięcie było wynikiem naruszenia art. 6 k.c., z przyczyn wskazanych w zarzucie skargi kasacyjnej strony pozwanej.

Skarga kasacyjna strony pozwanej była pozbawiona uzasadnionych podstaw także w części dotyczącej oddalonego powództwa wzajemnego. Sąd drugiej instancji ocenił prawidłowo, że w wyniku udziału notariusza w czynnościach związanych z przekazywaniem przez przedstawicieli strony powodowej informacji będących w jej posiadaniu pracownikom strony pozwanej, nie doszło do udostępnienia tych informacji osobie trzeciej, w rozumieniu postanowienia umowy. Wskazuje na to już ustalenie, że pliki były otwierane i przegrywane wyłącznie przez pracownika strony pozwanej, a następnie nośniki informacji przed przekazaniem ich notariuszowi zostały odpowiednio zapakowane. O ile zaś przekazanie notariuszowi tego przedmiotu należałoby oceniać w kontekście zawarcia umowy przechowania i jej skuteczności z uwagi na zakres umocowania przedstawicieli strony powodowej, to brak umocowania do dokonywania czynności prawnych i nieważność umowy przechowania spowodowana nienależyтым umocowaniem reprezentantów strony pozwanej nie może stanowić okoliczności obciążających stronę powodową, rodzącą jej odpowiedzialność za własne działania związane z udostępnieniem posiadanych przez nią informacji osobom trzecim. Niewątpliwie inny był także cel tego rodzaju zastrzeżenia niż ochrona tych danych przed notariuszem, który sporządził dokument obrazujący sposób przekazania pomiędzy stronami dokumentów i przedmiotów zawierających te dane. Z tych względów skarga kasacyjna strony pozwanej podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.

Usprawiedliwiona była natomiast skarga kasacyjna strony powodowej dotycząca oddalonego roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej za ograniczenie działalności konkurencyjnej (roszczenia karencyjnego), choć nie wszystkie zawarte w niej zarzuty były zasadne. Dotyczy to w szczególności przywoływanego wielokrotnie zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., który wobec treści art. 398³ § 3 k.p.c. nie mógł stanowić podstawy uwzględnienia skargi kasacyjnej. Bezprzedmiotowe było również powoływanie się na naruszenie art. 382 k.p.c., art. 227 k.p.c., art. 231 k.p.c. art. 232 k.p.c., czy art. 234 k.p.c., gdyż Sąd drugiej instancji nie dopuścił się naruszenia ogólnych przepisów dotyczących przedmiotu dowodów, normy regulującej ocenę materiału dowodowego przed Sądem drugiej instancji, ani też nie wyraził oceny, że przepisy powołane przez skarżącego nie znajdowały zastosowania. Nie sposób też podzielić oceny skarżącego, że

uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie odpowiada wymogom określonym w art. 328 k.p.c. Oddalenie powództwa we wskazanym wyżej zakresie było wynikiem stwierdzenia, że strona powodowa nie wskazała konkretnych okoliczności faktycznych dla poparcia tego roszczenia oraz nie przedłożyła stosownych dowodów i nie zgłosiła w tym zakresie żadnych wniosków dowodowych. Ocena ta została w skardze kasacyjnej zasadnie zakwestionowana. Strona powodowa w piśmie z dnia 23 grudnia 2002 r., w którym rozszerzyła żądanie pozwu między innymi o żądanie zasądzenia świadczenia, o którym mowa w art. 764⁶ § 3 k.c. złożyła szereg wniosków dowodowych, w tym wносиła o dopuszczenie dowodu z dokumentów dotyczących współpracy stron, z przesłuchania stron i opinii biegłego z zakresu finansów przedsiębiorstw. Wobec treści tego pisma nie można podzielić przytoczonej wyżej oceny Sądu drugiej instancji. Niewątpliwie dowód z przesłuchania stron mógł np. stanowić co do zasady podstawę dla dokonania ustaleń, czy na skutek wprowadzenia zakazu działalności konkurencyjnej strona powodowa utraciła swoje możliwości zarobkowe, a strona pozwana osiągnęła z tego powodu korzyści. Biorąc pod uwagę, że ocena skutków wprowadzenia zakazu działalności konkurencyjnej w tym zakresie ma niewątpliwie charakter także hipotetyczny, nie można uznać za zasadne stanowiska Sądu drugiej instancji, że bezprzedmiotowy był w tym zakresie dowód z opinii biegłego. Z tej przyczyny nie można uznać za usprawiedliwioną oceny, że strona powodowa nie wykazała w żaden sposób podstawy faktycznej oddalonego roszczenia i z tego względu było ono nieuzasadnione. Skarga kasacyjna strony powodowej podlegała zatem uwzględnieniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Z uwagi na wskazaną wyżej podstawę oddalenia roszczenia karencyjnego Sąd Apelacyjny nie dokonał szerszej wykładni art. 764⁶ § 3 i 4 k.c. Wskazał w istocie jedynie na przesłanki ustawowe warunkujące uwzględnienie roszczenia o zapłatę świadczenia pieniężnego za ograniczenie działalności konkurencyjnej. Z tego punktu widzenia nie sposób uznać za zasadne zarzuty naruszenia prawa materialnego art. 764⁶ i 764⁷ k.c. w wyniku ich błędnej wykładni, niewłaściwego zastosowania, bądź odmowy zastosowania. Sąd drugiej instancji stwierdził wprawdzie, jak podnosił skarżący, że powinien on wykazać, że „ utracił zarobek”, jednakże zaznaczył dalej, że powód powinien wykazać, jakie mogłyby być jego

dochody, gdyby nie ograniczenie działalności konkurencyjnej. Nie można podzielić zatem stanowiska skarżącego, że Sąd ten utożsamiał pojęcie „utraconych możliwości zarobkowych” z pojęciem „utraconego zarobku”. Zastrzeżenia budzi natomiast stwierdzenie o konieczności wykazania „konkretnych możliwości prowadzenia działalności konkurencyjnej”, czy „konkretnych danych” odnoszących się do dochodzonego roszczenia. Jest to związane zarówno z istotą oceny utraconych możliwości zarobkowych w zakresie działalności konkurencyjnej, która z uwagi na zakaz jej prowadzenia faktycznie nie miała przecież miejsca, jak i samej konstrukcji roszczenia z art. 764⁶ § 3 k.p.c., która przemawia za stanowiskiem o modyfikacji w jego przypadku ogólnych zasad rozkładu ciężaru dowodu w procesie (art. 6 k.c.). Wprowadzony w tym przepisie mechanizm ochrony interesów agenta pozwala mu co do zasady na uzyskanie rekompensaty finansowej za wprowadzenie zakazu prowadzenia działalności konkurencyjnej., co z natury rzeczy wiąże się z potencjalnym ograniczeniem możliwości uzyskiwania dochodów z prowadzonej działalności. Przepis stanowi bowiem, że dający zlecenie ma obowiązek wypłacenia agentowi odpowiedniej sumy pieniężnej, chyba że zostanie on wyłączony w drodze umowy lub umowa agencyjna ulegnie rozwiązaniu na skutek okoliczności, za które agent ponosi odpowiedzialność. W braku tego rodzaju przesłanek istota problemu ogniskuje się wokół zagadnienia wysokości sumy należnej agentowi. Kwestii tej dotyczy art. 764⁶ § 4 k.p.c., który w wypadku, gdy strony nie ustaliły wysokości sumy należnej agentowi, określa w oparciu o jakie kryteria należy ustalić wysokość świadczenia na rzecz agenta. Należy przyjąć, że przy dokonywaniu oceny w tym zakresie nie jest wyłączone odpowiednie stosowanie art. 322 k.p.c., co również powinno być uwzględnione przy ocenie powinności ciążących na agencie w zakresie wykazania podstawy faktycznej powództwa.